అస్సీరియారాజు—'ఏసార్డన్'

[టాల్‌స్టాయి మహాశయునిచే రచియింపబడిన కథాఖ్యానమున కనువాదము]

'ఏసార్డన్' అస్సీరియాదేశపు రాజు. 'లైలీ' అనే పేరుగల మరొక రాజున్నాడు. ఏసార్డన్ లైలీని ఓడించి, అతనిదేశంలోవున్న వూళ్ళన్నీ తగులబెట్టి, ప్రజలెందరినో ఖైదీలుగ తనదేశానికి తీసుకొనిపోయినాడు. శత్రుసైన్యాధిపతులలో కొందరిని ఉరితీయించాడు. మరికొందరికి బ్రతికిఉండగానే చర్మాలు వొలిపించి, శత్రురాజైన లైలీనికూడ పట్టి బంధించి చెరసాలలో ఉంచాడు.

ఏసార్డన్ ఒకనాటిరాత్రి పక్కమీద పడుకొని లైలీని వురితీయించటంపే సాధనమెట్లాగునని యోచిస్తున్నాడు. ఇంతట్లో రాజుపడుకున్న పక్కవద్ద యేదో చప్పుడయింది. ఆ యాలికిడి విని, రాజు కండ్లుతెరిచి చూచేసరికి ముసలివాడొకడు యెదురుగావచ్చి నిలబడ్డాడు. తెల్లని పొడుగుపాటిగడ్డంతో, ప్రశాంత భావాన్ని సూచించే చల్లనిచూపుతో, ప్రత్యక్షమై రాజుతో యిట్లన్నాడు: 'అయితే నీవు లైలీని ఉరి తీయించాలనే కోరుకుంటున్నావు కాదూ?'

రాజు:—అవునూ! అయితే ఆపనిమాత్ర మెట్లా నెరవేరుతుందో నాకేమీ తోచటంలేదు.

ముసలివాడు:—లైలీవి నీవే సుమా!

రాజు:—అదెట్లా? నీవు తెలియదు. లైలీ లైలీయే నేను నేనే. మేమిద్దరమూ ఒకరెట్లా ఔతాము?

ముసలి:—నీవూ లైలీ యిద్దరూ ఒకటే. నీవు లైలీవి కావని, లైలీ నీవుకాదని నీవు ఊరకే అనుకుంటున్నావు—అంతే. మీరు వేరువేరువ్యక్తు లనుకొనటమే తప్పు. అది వట్టిభ్రమ.

రాజు:—నీఉద్దేశం నాకు బోధపడటంలేదు. ఈ మెత్తనిపాన్పుమీద పడుకొని నేనిక్కడనే వున్నట్లు నాకు తెలియదా? నాచుట్టూ స్త్రీపురుషుల నేకులు బానిసలై సేవచేయడం నీవుమాత్రం చూడటంలేదా? ఈరోజెట్లా జరుగుతున్నదో రేపూ అట్లాగే జరుగుతుంది. రేపు నా స్నేహితులందరితో కలిసి మహావైభవంగా విందుజరపడానికి యేర్పాట్లుచేశాను. లైలీ ఖైదీగా పట్టుబడి పంజరంలో పక్షిలాగున చిక్కబడి యిక్కడనే ఉన్నాడు. రేపే వానికి చిత్రవధ కనిపెట్టుకొని యున్నది. రేపు వానిశరీరం కుక్కలూ నక్కలూ చీరుకొని తింటాయి.

ముసలి:—నీవు లైలీప్రాణం తీయలేవుసుమా!

రాజు:—అదేంమాటయ్యా? శత్రుసైన్యాన్నంతనూ యెట్లాచెండాడి చంపగలిగినానో వీడినీ అట్లాగే! పదునాలుగువేలసైన్యం నాచేతిలో చచ్చి పెద్దగుట్టగా పడ్డారే! ఇక వీడొక్కడూనా నాకులెక్క? అంతమంది నొక్కసారిగా నాశనంచేసి, నేనింతహాయిగా బ్రతికియున్నానా లేదా? ఇక నాశక్తినిగూర్చి యింతకంటె పెద్దరుజువేమికావలె?

ముసలి:—వాళ్ళందరూ నాశనమైనారని నీవెట్లా చెప్పగలవు?

రాజు:—ఎట్లాగా? వాళ్ళిప్పుడు నాకంటికగపడకుండా పోయినారు కనుక. వాళ్ళందరూ మితిలేని మరణవేదన అనుభవించారు. నాకేమి బాధలున్నాయి? దురదృష్టమంతా వాళ్ళది; ఐశ్వర్యం, అదృష్టం నావి.

ముసలి:—అదీ నీవు కల్పించుకున్న భ్రమే. నిన్ను నీవే క్షోభపెట్టుకున్నావుగాని వాళ్ళను నీవు చేయగలిగినదేమీలేదు.

రాజు:—నీ మాటకర్థం నాకు తెలియటంలేదు.

ముసలి:—అసలు తెలుసుకోవాలని యున్నదా నీకు?

రాజు:—ఆ, వున్నది.

'ఐతే యిట్లారా!' అనిచెపుతూ ముసలివాడు ఏసార్డన్‌రాజు నొక నీటితొట్టివద్దకు తీసుకొనిపోయి, ఆ తొట్టిలో దిగమన్నాడు రాజును.

ఎసార్డన్ తొట్టిలోదిగి నిలబడ్డాడు.

వృద్ధుడొక నీళ్ళకూజా చేతబట్టుకొని 'నేనీ కూజాలోని నీళ్ళు నీ తలమీదపోయటం ప్రారంభించగానే నీతల నీటిలోముంచవలె' నన్నాడు.

వృద్ధుడు పైనుంచి నీళ్ళు పోస్తున్నాడు. రాజు తల వంచి నీటిలో మునిగినాడు.

తల నీటిలో ముంచగానే తాను అస్సీరియారాజు ననే విషయమే పూర్తిగా మరచిపోయినాడు. ఎవరో మరొక కొత్తవ్యక్తిననే నమ్మకం కలిగింది. ఆ కొత్త స్వరూపంలోనే విలువైన మెత్తని తూలికాతల్పంమీద సౌందర్యవతియైన ఒకస్త్రీ పక్కనేపడుకున్నట్లు కనిపించింది. తానంతకుపూర్వం ఆమెనెన్నడూ చూచి యెరుగననుకుంటాడు. అయినా ఆమెయే తన భార్య యని స్పష్టంగా తెలుస్తున్నది. స్త్రీ పక్కమీదనే కూర్చుని ఎసార్డన్‌తో యిట్లన్నది: 'ప్రాణేశ్వరా, లైలీ! నిన్న నీవుపడ్డశ్రమతో చాలా అలసిపోయినావు పాపం! అందుకేకాబోలు యీరాత్రి యింత యెక్కువసేపు నిద్రపోయినావనుకుంటాను. కడచిన రాత్రంతా నిన్నెవ్వరూవచ్చి లేపకుండా, నీకు నిద్ర భంగంకాకుండా, నీపక్కనే కాచుకొని కూర్చున్నాను. మంత్రులందరూవచ్చి సభామందిరంలో నీకోసం వేచి కూర్చున్నారు. దుస్తులువేసుకొని, వెంటనేపోయి వారిని కలుసుకొనటం మంచిది.'

ఆమె మాటలసందర్భాన్నిబట్టి ఎసార్డన్ తాను తప్పక లైలీయే అని తెలుసుకున్నాడు. తానే లైలీనను కొనటంలో వింతయేమీ కనిపించలేదు. కాని ఆసంగతి యింతకాలంవరకూ తనకెందుకు తెలియలేదని ఆశ్చర్య పడుతూ పక్కమీదనుండిలేచి, దుస్తులువేసుకొని సభా మందిరానికి పోయినాడు.

మంత్రులందరూ తమ ప్రభువునుచూచి విధేయతతో తలలువంచి జోహారుచేశారు. రాజుయొక్క ఆజ్ఞ కాగానే అందరూ తమతమచోట్ల కూర్చున్నారు. అందులో ముఖ్యుడొకడు లేచి రాజుతో యిట్లన్నాడు: 'స్వామీ దుర్మార్గుడైన ఎసార్డన్ రాజు పెట్టే హింసలను యిక నెంతమాత్రమూ సహించలేము. ఇప్పుడే ఆదేశంమీదికి దండెత్తి శత్రువుతో యుద్ధం చేయటమే మన ముఖ్యకర్తవ్యం.' లైలీ (నీటిలోమునిగివున్న ఎసార్డన్) యీసలహా అంగీకరించలేదు. ఎసార్డన్ చేసేపని అక్రమమని అతనికే గట్టిగా నచ్చచెప్పటానికి రాయబారులను పంపే యేర్పాటుచేసి, అప్పటికి సభ ముగించాడు. ఎసార్డన్‌తో చెప్పవలసిన విషయం రాయబారులకు బోధపరచి పంపించాడు. ఈ పని ముగించుకొని రాజు అడవిగాడిదల వేటకు బయలు దేరి పోయినాడు. వేటబాగా జరిగింది. రెండడవిగాడిదలను రాజు స్వయంగా చంపినాడు. మహదానందంతో యింటికి చేరుకొని స్నేహితులతో విందారగించి, విలాసార్థంగా దాసిస్త్రీలచేత నృత్యంచేయించాడు. మరునాడు తగవులు విచారించి తీర్పులు చెప్పటానికి కోర్టుకు హాజరైనాడు. తీర్పులుచెప్పవలసిన అనేక వ్యాజ్యాలు రాజు రాకకొరకెదురుచూస్తున్నవి. విచారణచేయవలసిన నేరస్థులెందరో వున్నారక్కడ. కేసుల విచారణ పూర్తిచేసుకొని రాజు గుఱ్ఱాన్నెక్కి తిరిగి వేటకు బయలుదేరినాడు. రెండవతడవకూడ వేట జయప్రదంగా సాగింది. రాజు స్వయంగా ఒక ముసలి ఆడ సింహాన్ని చంపి, దాని రెండు పిల్లలనూ పట్టుకున్నాడు. వేటముగించి యింటికిచేరుకొని, యథావిధిగా బంధువర్గంతో కలిసి విందారగించి, భార్యాసమేతంగా ఆటపాటలలో రాత్రి హాయిగాగడిపినాడు.

ఈవిధంగా కొంతసేపు రాచకార్యాలలోను, కొంతసేపు విహార వినోదాలలోను కాలంగడుపుతూ వచ్చాడు రాజు. రోజులూ, వారాలూ గడిచినాయి. ఎసార్డన్‌వద్దకు పోయిన రాయబారుల రాకకోసం నిరీక్షిస్తున్నాడు. రాయబారులు తిరిగివచ్చే సరికొక నెల పట్టింది. శత్రువుచేత అవమానకరంగా శిక్షింపబడి, చెవులూ ముక్కులూ కోయించుకొని వచ్చారు రాయబారులు. ఎసార్డన్ రాయబారుల నిట్లా అవమానించడమేకాక మరొక జబర్దస్తీ సవాలుకూడా యిచ్చి పంపించాడు. తక్షణమే కొంత బంగారం, వెండి, ప్రశస్తమైన కొంతకలప అపరాధంకింద తనకు సమర్పిస్తూ, యికముందెప్పుడూ తన అధికారానికిలోబడి

వుండవలెననిన్నీ, లేకుంటే రాయబారులకు జరిగిన శాస్తే లైలీకికూడ జరగటం నిశ్చయమనిన్నీ లైలీతోనే చెప్పవలసిందని కబురుపంపినాడు.

లైలీ యీ సవాలందుకున్నాడు. మంత్రులను పిలిచి కూర్చోబెట్టి, దీనికేమి ప్రత్యుత్తరం పంపవలసివుంటుందని అడిగినాడు. ఒక్కక్షణమైనా ఆలస్యంకాకుండా ఎపార్డన్‌మీదికి దండెత్తి యుద్ధంచేయటమే కర్తవ్యమని మంత్రులు సలహాయిచ్చారు. రాజందు కంగీకరించి, తానే సైన్యాధిపత్యం వహించి, దండయాత్రకు బయలుదేరినాడు. ఏడుదినాలు ప్రయాణంచేశాడు. ప్రతిదినం రాజు తన సైన్యాన్ని స్వయంగా పరీక్షిస్తూ, సైనికులలో ధైర్యసాహసాలు పురికొల్పుతుండేవాడు. ఎనిమిదవదినాన్ని రాజుసైన్యం ఎపార్డన్‌సైన్యాన్ని ఒక విశాలమైన కొండలోయలో కలుసుకున్నది. లోయగుండా ఒకనది పారుతున్నది. లైలీసైన్యం చాల శౌర్యంతో పోరాడింది. కాని శత్రుసైన్యం అంతులేకుండా కొండలమీదినుంచి మహా ప్రవాహంలాగున లోయలోకి దిగివచ్చి, లైలీసైన్యాన్ని కనబడకుండా ముంచివేసింది. ఇకనైనా జాగ్రతపడకపోతే ప్రమాదం సంభవిస్తుందనుకొని లైలీ రంగంమధ్యకు దుమికి, చేతనైనట్లల్లా శత్రువధ ప్రారంభించాడు. లైలీ సైన్యమంతా కలిసి కొన్నివందలుమాత్ర ముంటారు. శత్రుసైన్యం వేలసంఖ్యను మించిపోయింది. లైలీకి తీవ్రంగా గాయాలుతగిలి పట్టుబడ్డాడు. యుద్ధంలో పట్టుబడ్డ యితర ఖైదీలతోపాటు లైలీనికూడా బంధించి, సంకెళ్ళతోనే ఎపార్డన్ పట్టణానికి నడిపించుకొని పోయినారు. తొమ్మిదిదినాలు ప్రయాణంచేసి పదో దినానికి 'సైన్వే'పట్టణం చేరుకున్నారు. అక్కడనే లైలీని చెరసాలలోవుంచారు. లైలీకి లజ్జతో తలవంచుకొనిపోయింది. సహింపరాని అప్రతిష్ఠ, అశక్తత, అమైన కోపం—వీటన్నిటివల్లనూ చెప్పరాని బాధకలిగింది. ఈ పెద్దబాధలో ఆకలిబాధగాని, గాయాలబాధగాని కనిపించలేదు. పోనీ శత్రువుమీద యేవిధానైనా పగ తీర్చుకుందామంటే, అందు కవకాశంగాని, శక్తిగాని తన కేమాత్రంలేదని తనలో తనకు స్పష్టంగా తెలుస్తూనే వున్నది. ఏదియెట్లున్నా తన దురవస్థచూచి శత్రువులు సంతోషపడకుండా, వాళ్ళెటువంటి కష్టాలుపెట్టినాసరే ధైర్యంతో బాధనంతనూ లోపల అణచిపెట్టుకునేటందుకే దృఢనిశ్చయం చేసుకున్నాడు. చావుకెదురుచూస్తూ చెరసాలలో యిరవైదినాలున్నాడు. యుద్ధంలోపట్టుబడ్డ తన యనుచరులనెందరినో ఒకరితరువాత నొకరిని ఉరిస్తంభంవద్దకు లాగుకొనిపోతూండగా కళ్ళారచూస్తున్నాడు. చనిపోయేటప్పుడు వాళ్ళనుభవించిన మరణవేదన చెవులారవింటున్నాడు. కొందరికి కాళ్ళూచేతులూ నరకబడటం, బ్రతికివుండగానే కొందరికి చర్మాలు వొలిపించడం, యింకా యిటువంటి చిత్రవధలెన్నో చూస్తున్నాడు. ఏమైనాసరే జాలిగాని భయంగాని మరేవిధమైన కలవరంగాని పైకి రానీయకుండా లోలోపలనే అణచిపెట్టుకొని, మనోవేదనతో కుమిలిపోతున్నాడు. తానెంతో ప్రేమిస్తున్న భార్యనుకూడ సంకెళ్ళతో కట్టి, యిద్దరు కొజ్జాలు ఆమెను తమవెంట లాగుకొనిపోతుండగా చూచాడు, ఆమెను ఎపార్డన్ యింటికే బానిసగా తీసుకొనిపోతున్నారని తెలుసుకున్నాడు. దుఃఖమెంతైనా వచ్చింది. అయినా నోరెత్తి యేడ్వకుండా బాధంతా లోపలనే అణచివేసుకున్నాడు. చెరసాలగుమ్మంవద్ద కావలిభటు డొకడున్నాడు: 'అయ్యో లైలీ! ఎంత జాలికరంగావున్నదయ్యా నీస్థితి. ఒకప్పుడు మహారాజువైయుండి, యిప్పటి కీగతికి వచ్చావా?' అన్నాడు భటుడు. ఈమాట వినేసరికి తానుపొందిన కష్టనిష్ఠురాలన్నీ ఒక్కసారిగా లైలీకి జ్ఞప్తికివచ్చాయి. ఇక ఆత్మహత్యే గత్యంతరమని తోచింది. తన ముందున్న యినపకటకటాల తలుపును రెండుచేతులతో గట్టిగాపట్టుకొని, తల దానికిపెట్టి కొట్టుకోబోయినాడు! కాని అందుకుకూడ శక్తి చాలిందికాదు. నిరాశతో గోండ్రిల్లుతూ మొదలునరికిన చెట్టువలె కిందబడ్డాడు. కొంతసేపటికి శిక్షకభటులిద్దరువచ్చి, కొట్టు తలుపు తెరచారు. రెక్కలు విరిచికట్టి ఖైదీని కొరత వేసేస్థలానికి తీసుకొనిపోయినారు. అక్కడిస్థలమంతా రక్తమయమై వున్నది. అక్కడనే ఒకచోట వాడిగా

చెక్కబడ్డ కొయ్యయొకటి భూమిలో దింపబడివున్నది. అప్పుడే లైలీయొక్క స్నేహితుణ్ణొకణ్ణి గసికయొక్క వాడికొనమీదబెట్టి చీల్చి ముక్కలు చేశారు. కొయ్యంతా రక్తంతో తడిసి భయంకరంగా కనిపిస్తున్నది. తన్నుకూడ ఆకొయ్యకేవేసి చీల్చి చంపనున్నారని నిశ్చయంచేసుకున్నాడు లైలీ. దండనభటులు వచ్చి, లైలీ తొడుగుకున్న దుస్తులు విప్పి, మనిషిని కొయ్యమీదపెట్టడానికి అంతా సిద్ధంచేశారు. పూర్వమెంతో బలిష్ఠంగా, కంటికింపుగావుండేది లైలీ శరీరం. ఇప్పుడింత కృసించి పాడైపోయిన తన శరీరాన్నొక్కసారి చూచుకొని ఉలికిపడ్డాడు. దండనభటు లిద్దరువచ్చి, చెరియొక కాలూపట్టుకొని, లైలీనియెత్తి కొయ్యమీదికి విసరికొట్టబోతున్నారు.

'అయ్యయ్యో, చివరకు నాకీదుర్మరణమా ప్రాప్తించింది! ఇట్లా నాశనమైపోవలసిందేనా!' అంటూ ఒక్క పెడబొబ్బపెట్టినాడు లైలీ. తనబాధను పైకి కనబరచకూడదనే మనోనిశ్చయం యింక నిలిచిందికాదు. పెద్దపెట్టున యేడుస్తూ, రక్షించి విడిచిపెట్టమని భటులతో మొరబెట్టుకున్నాడు. కాని లైలీప్రార్థన ఒక్కరూ చెవిని బెట్టలేదు.

'అబ్బా, యేమిది! నిద్రపోతున్నానా యేమిటి? ఇదంతా స్వప్నంలాగున్నదే!' అనుకుంటూ నిద్ర మేల్కొనటానికి ప్రయత్నించి, కొంతస్పృహ తెచ్చుకున్నాడు. ఆస్థితిలో తాను లైలీగాని ఎపార్డన్‌గాని కాననుకుంటాడు. అసలు మనుష్యరూపమేపోయి తానొకవిధమైన నాలుగుకాళ్ళ జంతువుగా మారినట్లు తనలో తనకే కనిపించింది. 'ఇదేమిటి. జంతువునా నేను? ఇంతవరకూ నాకీసంగతే తెలియకపోయిందే.' అని యనుకుంటూ ఆశ్చర్యపడ్డాడు.

ఒకానొక కొండలోయలో పచ్చిగడ్డి మేస్తూ తోకతో యీగలను తోలుకుంటున్నాడు ఎపార్డన్ రాజు. గాడిదపిల్ల యొకటి చుట్టుపట్ల గంతులువేస్తూ, కానుకటికాళ్ళు విసిరి తన్నుకుంటూ, వాయువేగంతో ఎపార్డన్‌వద్దకు పరుగెత్తుకొని వచ్చింది. రావడంతోనే తల్లిపొదుగుకోసం తడవుకుంటూ, తనలేతముట్టెతో ఎపార్డన్ పొట్టకింద పొడవటం ప్రారంభించింది. పొదుగు నోటికందగానే పొడవటంమాని, పాలు తాగుతూ నెమ్మదిగా నిలబడ్డది గాడిదపిల్ల. తానొక ఆడగాడిదనని, ఆగాడిదపిల్లయొక్క తల్లి తానేనని ఎపార్డన్ అప్పటికి తెలుసుకున్నాడు. తనకీవిషయం తెలిసినందుకు విచార మెంతమాత్రం కలుగలేదు. ఒకవిధమైన ఆనందమే కలిగింది. తనలోను, తన బిడ్డలోను, ఒక్కసారిగా పొంగి పొర్లిన జీవితానందమే ప్రత్యక్షంగా అనుభవానికి వచ్చింది.

కాని మరొక్క క్షణానికే యేమూలనుంచో బాణమొకటి ధ్వనిచేస్తూ యెగిరివచ్చి, ప్రస్తుతం గాడిదగా వున్న ఎపార్డన్ డొక్కలో గుచ్చుకొని, లోపలికంటా దిగిపోయింది. ఆదెబ్బతో అమితబాధపడుతూ, పిల్లకోటనున్న పొదుగు బలవంతంగా బయటకి లాగుకొని, యెగిరిపడి, చెవులునిగిడ్చి, కొంతదూరంలోవున్న గాడిదలమందవైపుకు శక్తికొద్దీ పరుగెత్తింది తల్లిగాడిద. పిల్లకూడా వెంటబడి తల్లితో సమంగా పరుగెత్తుతూ పోయింది. తల్లీ పిల్లా గాడిదలమందదాపుకు చేరేటప్పడికే మందగాడిదలన్నీ బయలుదేరి ముందుకు పోతున్నాయి. ఈస్థితిలో మరొకయీటె రివ్వున యెగురుతూవచ్చి గాడిదపిల్లమెడలో గుచ్చుకున్నది. పిల్ల జాలికరంగా రోదనంచేస్తూ, మోకాళ్ళమీద ముందుకుపడి, తిరిగి లేవలేకపోయింది. అది చూచి ఎపార్డన్ మరింతబాధపడుతూ, కన్నబిడ్డను విడిచిపోలేక, అక్కడి వాడక్కడే నిలిచిపోయినాడు. పిల్ల లేచి నిలబడబోయింది. కాళ్ళువణికి లేవలేక తిరిగి కింద బడ్డది. ఇంతట్లో మరొకవైపునుంచి భయంకరుడైన కిరాతుడొకడు వచ్చి, ఒక్కదెబ్బతో గాడిదపిల్ల తల నరికి పారవేశాడు.

'అబ్బబ్బా, యిదేమవస్థ. ఇంకా యిదంతా స్వప్నమే కాబోలు!' ననుకుంటూ మెలకువ తెచ్చుకుందామని ఎపార్డన్ మరొకసారి ప్రయత్నించాడు. 'నేను లైలీనీకాను, గాడిదనూకాను. నిజంగా యెపార్డన్ నేనే' అని ధృవపరచుకొని బిగ్గరగా కేక పెడుతూ, యింతవరకూ నీళ్ళతొట్టిలో మునిగి వుంచిన

తలను పైకెత్తి, లేచి నిలబడ్డాడు. కూజా అడుగున మిగిలివున్న నీళ్ళు రాజుతలపైన పోసూ. వృద్ధుడు నీటి తొట్టి పక్కనే నిలబడివున్నాడు.

వృద్ధునివంక చూచి 'అయ్యా, ఎంతెంత భయంకరమైన బాధలనుభవించానయ్యా నాయనా ! ఎంతకాలం అట్లా అనుభవించానో కదా !' అన్నాడు ఎసార్హడన్.

'ఎంతో కాలమా ? ఇప్పుడిప్పుడే కదా తల నీటిలోనుంచి యెత్తినావు! కూజాలో నీళ్ళింకా పూర్తి కానే లేదు చూచావా ?' అన్నాడు వృద్ధుడు.

ఎసార్హడన్ జవాబివ్వలేదు. భయంతో శరీరమంతా పులకించింది. వృద్ధునివంక తెల్లబోయి చూస్తూ నిలబడ్డాడు.

'ఇప్పటికైనా తెలిసిందా? నీ శత్రువనుకొన్న లైలీ నీవే యని, యుద్ధంలో నీవు చంపించిన సైనికులందరూ కూడ నీవే యని ఇప్పుడు బోధపడినదా ? సైనికులే కాదు, నీ వడవిలో వేటాడిచంపి ఆమాంసంతో విందులు చేయించిన జంతువులుకూడా నీవే యని తెలుసుకున్నావా ? నీప్రాణంమాత్రమే ప్రాణమని, నీ బ్రతుకే అన్నివస్తువులకంటె విలువైనదని నీ వనుకునేవాడవు. ఆ దురభిప్రాయమే నీనుండి నేను తప్పించాను. ఇతరులను హింసించబోయి నిన్ను నీవే హింసించుకుంటున్నావని నీకు చూపటానికే నే నీ ప్రతిక్రియ పన్నినాను. ఇప్పుడైనా నీవీ సత్యాన్ని తెలుసుకోవలె : జీవులన్నిటిలో వుండే ప్రాణమొక్కటే. ప్రపంచమంతటా నిండివున్న యీ ప్రాణశక్తిలో నీ బ్రతుకొక చిన్న అణువు. ఈ శక్తి జీవులన్నిటితోపాటు నీకుకూడ పంచబడ్డది. దానిని వినియోగపరచటంలోనే బ్రతుకును బాగుచేసుకోగలవు, లేక పాడుచేసుకోనూగలవు, నీజీవితాన్ని విశాలపరచి ఉన్నతిచెందించుకోగలిగినా, లేక సంకుచితపరచి ధ్వంసంచేసుకున్నా నీదే బాధ్యత. నిన్ను యితరజీవులనుండి విడదీసే కృత్రిమభేదాలను రూపుమాపి, జీవకోటినంతనూ నీవలె ప్రేమిస్తూ బ్రతకటంలోనే నీకు ధన్యతకలుగుతుంది. అట్లా సంచరించటం ద్వారానే నీకీయబడ్డ జీవితాన్ని అనంతంగా అభివృద్ధిచెందించుకోగలవు. ప్రపంచంలోకల్లా నీబ్రతుకొక్కటే బ్రతుకనుకొని, యితరులను హింసించడంలోనే నీయాధిక్యత చూచుకుంటే, నీకునీవే మహాద్రోహం చేసుకున్నవాడ వౌతావు. అటువంటి కృత్రిమంద్వారా యితరులుగారు, నీవే నాశనమయ్యేది. నీయెదటివానిలో వున్న ఆత్మశక్తిని ధ్వంసంచేయుటం నీతరంగాదుసుమా! నీవు హింసించిన జీవులలోనిశక్తి యిప్పుడు నీ కంటికగపడకపోయినా, అదినాశనంమాత్రం కాలేదని తెలుసుకో. ఇతరుల జీవితకాలాన్ని తగ్గించి నీజీవితం పొడిగించుకుందామని ఆలోచించావు. కాని అది నీశక్తికి మించినపని. జీవితమనేదానికి స్థలకాల నిర్దేశంలేదు. వెయ్యేండ్లు బ్రతికినా లేక క్షణమ్మాత్రం బ్రతికినా (నీ ఒక్కని బ్రతుకైనా, లేక ప్రపంచంలో నిండివున్న జీవులన్నిటి బ్రతుకైనా) అంతాసమానమే. సర్వత్రా నిండివున్న యీ యాత్మశక్తిని నిర్మూలించటంగాని, మార్పుజెందించటంగాని నీపనిగాదు. అది నీ శక్తిలోనూ లేదు. ఎందుచేతనంటే ఎల్లప్పుడూ, అన్నిచోట్లా, నిత్యంగావుండే వస్తువొక్కటే కనుక. మిగిలినదంతా ఉన్నట్లు కనబడుతుందేగాని, నిజానికదంతా అనిత్యం, అసత్యం.'

ఈమాటలు చెప్పి వృద్ధుడు మాయమైనాడు.

మర్నాడు ఉదయాన్నే లైలీని, అతనితో పట్టుకున్న యితర ఖైదీలను విడుదలచేయుమనిన్నీ, ఉరిశిక్షలు నిలిపివేయుమనిన్నీ ఎసార్హడన్ ఉత్తరువు చేశాడు.

మూడవదినాన్ని ఎసార్హడన్ తన రాజ్యాన్ని కుమారునికి స్వాధీనంచేశాడు. తాను నేర్చుకున్న సత్యాన్ని గూర్చి తిరిగి యోచించుకొని ఆత్మగతం చేసుకొనటానికి, జనసంచారంలేని యెడారి మధ్యకు పోయినాడు. తరువాత యీ రాజు పట్టణాలూ పల్లెలూ తిరిగి దేశాటనంచేస్తూ, జీవులందరిలోవుండే ప్రాణమంతా ఒక్కటేయనీ, ఇతరులను హింసింపగోరేవాళ్ళు నిజానికి తమనుతామే హింసించుకుంటారనీ ప్రజలలో ప్రబోధంచేయుటమే పరమావధిగా చేసుకున్నాడు.

—తల్లాప్రగడ ప్రకాశరాయుడు, ఎం.ఏ.